

PRZEGLĄD UCHWAŁ IZBY KARNEJ SĄDU NAJWYŻSZEGO W ZAKRESIE PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO ZA 2023 ROK

RYSZARD A. STEFAŃSKI*

Streszczenie

Artykuł ma charakter naukowo-badawczy, a jego przedmiotem jest analiza uchwał i postanowień Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego wydanych w 2023 r., w wyniku rozpatrzenia tzw. pytań prawnych. Przedmiotem rozważań są takie zagadnienia jak: zasada skargowości (art. 14 k.p.k.), pojęcie sprawy (art. 40 i art. 41 § 1 k.p.k.), sporządzenie uzasadnienia wyroku (art. 423 § 1 k.p.k.), przekazanie zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu (art. 441 § 1 k.p.k.), zasądzenie kosztów procesu (art. 626 § 2 k.p.k.), „zmiana miejsca służbowego sędziego” (art. 47b § 4 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych), przedstawienie przez Sąd Najwyższy składowi izby zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia (art. 82 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym), wniosek o rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy rozbieżności w wykładni prawa (art. 83 § 2 ustawy o Sądzie Najwyższym), znaczenie sformułowania „stosuje się przepisy dotychczasowe” (art. 4 ust. 1 noweli do k.p.k. z 30 sierpnia 2013 r.) oraz skład sądu odwoławczego (art. 14fa ust. 1 ustawy z 2 marca 2020 r.).

Słowa kluczowe: koszty procesu, miejsce służbowe sędziego, pytanie prawne, rozbieżności w wykładni prawa, skład sądu, uzasadnienie wyroku, zasada skargowości.

REVIEW OF THE RESOLUTIONS OF THE SUPREME COURT CRIMINAL CHAMBER CONCERNING SUBSTANTIVE AND PROCEDURAL CRIMINAL LAW IN 2023

Abstract

The article is of a scientific and research nature, and analyses the resolutions and decisions of the Supreme Court Criminal Chamber related to procedural criminal law, which were issued

* Prof. dr hab., Kierownik Katedry Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie (Polska), e-mail: ryszard.stefanski@lazarski.pl, ORCID: 0000-0003-0995-9499.

in 2023, as a result of the examination of the so-called legal questions. The subject of the considerations are: the principle of complaints (Art. 14 of the Code of Criminal Procedure), the concept of “case” (Art. 40 and Art. 41 § 1 of the Code of Criminal Procedure), preparation of the justification of a judgment (Art. 423 § 1 of the Code of Criminal Procedure), referral of a legal issue for resolution to the Supreme Court (Art. 441 § 1 of the Code of Criminal Procedure), awarding the costs of the proceedings (Art. 626 § 2 of the Code of Criminal Procedure), “change of the place of service of a judge” (Art. 47b § 4 of the Act on the System of Common Courts), presentation by the Supreme Court of a legal issue to a panel of chambers for resolution (Art. 82 § 1 of the Act on the Supreme Court), application for the Supreme Court to adjudicate on discrepancies in the interpretation of the law (Art. 83 § 2 of the Act on the Supreme Court), meaning of the phrase “the provisions in force to date shall apply” (Art. 4 sec. 1 of the amendment to the Code of Criminal Procedure of 30 August 2013), composition of the court of appeal (Article 14fa section 1 of the Act of March 2, 2020).

Keywords: costs of proceedings, place of service of the judge, question of law, discrepancies in the interpretation of the law, composition of the court, justification of the judgment, principle of complaints.

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

1. ZASADA SKARGOWOŚCI

Wyrażona w art. 14 § 1 k.p.k. zasada skargowości nakłada na sąd I instancji obowiązek rozpoznania sprawy o czyn zarzucony oskarżonemu w akcie oskarżenia lub jego surogatowi, z tym że sąd nie jest związany opisem czynu i jego kwalifikacją prawną wskazaną w skardze, o ile orzeka w granicach historycznych zdarzenia będącego przedmiotem oskarżenia¹. Wynika z niej, że sąd I instancji rozpoznaje oskarżenie w granicach podmiotowych i przedmiotowych (aspekt pozytywny) oraz nie może rozpoznać bez skargi uprawnionego oskarżyciela sprawy o inny czyn lub przeciwko innemu oskarżonemu². Zasada skargowości dotyczy nie tylko sądu I instancji, ale także sądu II instancji w razie wniesienia środka zaskarżenia.

W kontekście tej zasady zostało przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne: „czy w przypadku uznania, przez Sąd drugiej instancji, że Sąd pierwszej instancji przypisując w miejsce występku z art. 279 § 1 kk – występku z art. 291 § 1 kk, naruszył zasadę skargowości, przypisując inny czyn niż zarzucony aktem oskarżenia, rozstrzygnięcie Sądu odwoławczego powinno odnosić się do czynu przypisanego, czynu zarzuconego, czy też do obu czynów (zarzuconego i przypisanego)?”. Organ ten wcześniej uznał, że nie zachodzi tożsamość czynu między przestępstwem kradzieży lub kradzieży z włamaniem a przestępstwem

¹ Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2006 r., III KK 306/05, OSNKW 2006, s. 7–8, poz. 69; wyrok SN z dnia 9 września 2020 r., III KK 42/19, LEX nr 3060568.

² S. Stachowiak, *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975, s. 198–241.

paserstwa³. Twierdził, że „W sytuacji, gdy w akcie oskarżenia zarzucano kradzież, a w wyroku przypisano popełnienie paserstwa, to w zależności od okoliczności konkretnej sprawy możliwe będzie stwierdzenie, że wykroczone poza granice aktu oskarżenia, albo uznanie, że nie doszło do wyjścia poza te granice. Kluczowe znaczenie dla dokonania takiej oceny będzie miało zbadanie, czy czyn przypisany mieści się w podstawach faktycznych aktu oskarżenia”⁴. Przyjmuje się też, że nie stanowi przekroczenia granic aktu oskarżenia, gdy zdarzenie zostało w nim opisane jako kradzież lub inna postać zaboru mienia, a w wyroku skazującym sąd przyjął paserstwo⁵.

Ustosunkowując się do tego problemu, Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 1/23 (OSNK 2023, nr 7, poz. 32), zasadnie wskazał, że „Sąd odwoławczy po stwierdzeniu rozbieżności między czynem zarzucanym oskarżonemu a czynem przypisanym wyrokiem sądu I instancji – które przekraczają granice tożsamości czynu i przesądza, że mamy do czynienia z dwoma odrębnymi czynami – jest również związany zasadą skargowości. Wiąże go zatem nakaz orzekania o czynie zarzucanym aktem oskarżenia i zakaz rozstrzygania merytorycznego co do czynu nieobjętego skargą”.

Uzasadniając ten pogląd, Sąd Najwyższy zauważył, że przepisy kodeksu postępowania karnego, poza rodzajowym określeniem typów rozstrzygnięć, nie zawierają wykazu formuł wydawanych rozstrzygnięć; nie sformułowano w nich żadnych konkretnych wymogów językowych i bezpośrednich zwrotów, za pomocą których powinny być ujmowane rozstrzygnięcia zawarte w wyroku, a wymagane do tego, by wydane orzeczenie móc zakwalifikować do jednego ze wskazanych rozstrzygnięć (art. 413 § 1 pkt 5 i § 2 pkt 1 i k.p.k.).

W judykaturze i orzecznictwie co do zachowania warunków tożsamości czynu zarzucanego i czynu przypisanego wskazuje się na ramy określone przez zdarzenie faktyczne (zdarzenie historyczne) opisane w akcie oskarżenia⁶. Wprawdzie opis czynu i kwalifikacja prawna wskazane w akcie oskarżenia nie wiążą sądu, który może dokonać w nich zmian w porównaniu do czynu zarzucanego, ale

³ Wyrok SN z dnia 4 października 2017 r., II KK 162/17, LEX nr 2397594.

⁴ Postanowienie SN z dnia 5 września 2019 r., I KZP 6/19, OSNKW 2019, nr 9, poz. 53 z uwagami częściowo krytycznymi R.A. Stefańskiego, *Przeгляд uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2019 rok*, „Ius Novum” 2021, nr 2, s. 113–116.

⁵ Wyrok SN z dnia 23 października 1934 r., II K 1198/34, Zb. Orz. 1935, z. 4, poz. 170; wyrok SN z dnia 28 kwietnia 1932 r., II 1K 403/32, Zb. Orz. SN 1932, z. VII, poz. 146; wyrok SN z dnia 1 lutego 1934 r., 1K 958/33, OSP 1934, poz. 346, wyrok SN z dnia 23 lutego 1938 r., 1 K 637/37, Zb. Orz. SN 1938, z. IX, poz. 216; M. Lipczyńska, *Kradzież czy paserstwo*, „Nowe Prawo” 1963, nr 3, s. 338.

⁶ Wyrok SN z dnia 2 marca 2011 r., III KK 366/10, OSNKW 2011, nr 6, poz. 51; postanowienie SN z dnia 19 października 2010 r., III KK 97/10, OSNKW 2011, nr 6, poz. 500; postanowienie SN z dnia 19 października 2010 r., III KK 97/10, OSNKW 2011, nr 6, poz. 500; wyrok SN z dnia 26 listopada 2014 r., II KK 109/14, LEX nr 1621333; S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, s. 445; A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 158–159; M. Rogalski, *Przesłanki powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym*, Kraków 2005, s. 244–261; C. Kulesza w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, t. III, cz. 1, Warszawa 2014, s. 610.

jest konieczne, aby utrzymał się w zakresie wyznaczonym granicami oskarżenia⁷. Wymagane jest zachowanie tożsamości między czynem zarzucanym a czynem przypisanym sprawcy (*sententia debet esse conformis libello*)⁸. Granice oskarżenia zostają utrzymane, gdy sąd rozstrzyga w wyroku na płaszczyźnie tożsamego zdarzenia historycznego, które stanowiło przedmiot skargi⁹. Trafnie Sąd Najwyższy w omawianym postanowieniu przyjął, że w razie ustalenia przez sąd odwoławczy, iż w rozpoznawanej sprawie doszło do uniewinnienia od czynu zarzucanego, a jednocześnie do przypisania oskarżonemu innego czynu niż czyn zarzucony, to rozpoznając środki zaskarżenia, sąd zobowiązany jest uchylić wyrok w części przypisującej oskarżonemu czyn, który nie był zarzucony w skardze oskarżycielskiej, i umorzyć w tym zakresie postępowanie, oraz ewentualnie gdy wniesiono też środek na niekorzyść w zakresie uniewinnienia, orzec co do zarzutu, od którego oskarżony został uniewinniony.

2. POJĘCIE SPRAWY (ART. 40 I ART. 41 § 1 K.P.K.)

Wyłączenie sędziego zarówno z mocy prawa (*iudex inhabilis* – art. 40 § 1 k.p.k.), jak i na mocy orzeczenia sądu (*iudex suspectus* – art. 41 § 1 k.p.k.) dotyczy jego udziału w sprawie. Chodzi o konkretnego sędziego wyznaczonego do udziału w sprawie, a nie sędziego, który jedynie potencjalnie może zostać wyznaczony do rozponania sprawy¹⁰.

Istotne znaczenie ma rozumienie pojęcia „sprawa”. W judykaturze wystąpiła rozbieżność co do tego, czy chodzi o postępowanie, w którym rozstrzyga się w przedmiocie odpowiedzialności oskarżonego za popełnione przestępstwo, czy także o postępowania incydentalne.

Prezentuje się pogląd, że „sprawa” w rozumieniu art. 40 § 1 i art. 41 § 1 k.p.k. jest postępowanie zmierzające do rozstrzygnięcia o przedmiocie postępowania¹¹.

⁷ Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 1986 r., IV KR 129/86, OSNPG 1986, nr 12, poz. 167; wyrok SN z dnia 4 stycznia 2006 r., IV KK 376/05, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2006, nr 6, poz. 16; wyrok SN z dnia 17 listopada 1972 r., II KR 162/77, OSNKW 1973, nr 4, poz. 46; postanowienie SN z dnia 20 września 2002 r., V KKN 112/01, LEX nr 55225; postanowienie SN z dnia 12 stycznia 2006 r., II KK 96/05, LEX nr 172202; postanowienie SN z dnia 30 sierpnia 2001 r., V KKN 111/01, LEX nr 51844; wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2009 r., II KK 329/07, LEX nr 507942; S. Śliwiński, *Polski proces karny...*, s. 447; M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 299; A. Murzynowski, *Istota i zasady...*, s. 168; K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1998, s. 59.

⁸ M. Cieślak, *Polska procedura karna...*, s. 283; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 29.

⁹ J.F. Marzec, *Z problematyki tożsamości czynu zarzucanego a przypisanego oraz wyboru właściwej kwalifikacji czynu*, „Nowe Prawo” 1957, nr 12, s. 56 i n.; J. Bafia, *Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym*, Warszawa 1964, s. 98 i n.; J. Kosonoga, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017, s. 296.

¹⁰ Postanowienie SN z dnia 14 grudnia 2016 r., III KO 99/16, LEX nr 2166385; postanowienie SN z dnia 30 czerwca 2010 r., WZ 25/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 1342; postanowienie SN z dnia 2 marca 2010 r., WO 2/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 466.

¹¹ Postanowienie SN z dnia 20 września 2022 r., II KB 1/22, LEX nr 3488048; postanowienie SN z dnia 20 września 2022 r., V KB 5/22, LEX nr 3488049; postanowienie SN z dnia 20 października 2022 r., III KO 95/22, LEX nr 3512620; postanowienie SN z dnia 27 października 2022 r.,

Twierdzi się, że w grę wchodzi postępowanie, w którym „rozstrzyga sprawę w jej głównym, zasadniczym nurcie, a więc w tej części, która stanowi przedmiot danego postępowania, a nie w kwestiach ubocznych, wynikających z reguły z konieczności wydawania określonych orzeczeń co do kwestii, które muszą niejednokrotnie pojawić się w toku trwającego zasadniczego przedmiotu postępowania”¹².

Zajmuje się odmienne stanowisko, rozszerzając wyłączenie sędziego także na postępowania incydentalne¹³.

W związku z tym Prezes Izby Karnej SN wystąpił z wnioskiem o rozstrzygnięcie tego zagadnienia prawnego przez skład 7 sędziów Sądu Najwyższego. Sąd ten w uchwale składu 7 sędziów z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 22/22 (OSNK 2023, nr 8, poz. 37) uznał, że: „I. Pojęcie «sprawy», o jakim mowa w art. 40 i 41 § 1 k.p.k., odnosi się zarówno do sprawy głównej, rozumianej jako orzekanie w głównym przedmiocie procesu, jak również postępowań incydentalnych, w tym takich, które mają miejsce w ramach sprawy głównej. II. Nadać uchwale moc zasady prawnej”¹⁴. Jest to pogląd trafny i słusznie spotkał się z aprobatą w literaturze¹⁵. Jest także prezentowany w doktrynie¹⁶. Pogląd ten jest w tej uchwale wszechstronnie i dogłębnie

II Zo 40/22, LEX nr 3521119; postanowienie SN z dnia 22 września 2021 r., II KK 375/21, LEX nr 3417632; postanowienie SN z dnia 21 czerwca 2012 r., III KO 34/12, OSNKW 2012, nr 11, poz. 116; postanowienie SN z dnia 17 lutego 2010 r., WD 3/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 355; postanowienie SN z dnia 1 października 2009 r., II KK 52/09, Lex 532381; postanowienie SN z dnia 23 czerwca 2008 r., WD 1/08, LEX nr 436477; postanowienie SN z dnia 23 listopada 2004 r., V KK 195/04, OSNKW 2005, nr 1, poz. 5.

¹² Postanowienie SN z dnia 5 grudnia 2013 r., V KK 156/13, LEX nr 1408253.

¹³ Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2022 r., V KK 681/21, LEX nr 3556519; postanowienie SN z dnia 1 grudnia 2022 r., V KK 681/21, LEX nr 3454322; postanowienie SN z dnia 14 października 2022 r., V KB 6/22, LEX nr 3739154; postanowienie SN z dnia 7 września 2022 r., IV KO 63/22, LEX nr 3416539; postanowienie SN z dnia 31 sierpnia 2022 r., V KO 56/22, LEX nr 3414767; postanowienie SN z dnia 24 sierpnia 2022 r., II KS 8/22, LEX nr 3482980; postanowienie SN z dnia 9 sierpnia 2022 r., I KO 73/22, LEX nr 3405715; postanowienie SN z dnia 7 lipca 2022 r., V KO 60/22, LEX nr 3411300; postanowienie SN z dnia 1 czerwca 2022 r., IV KO 51/22, LEX nr 3395250; postanowienie SN z dnia 25 maja 2022 r., III KO 55/22, LEX nr 3395234; postanowienie SN z dnia 15 lutego 2022 r., III KO 10/22, OSNK 2022, nr 3, poz. 11; postanowienie SN z dnia 12 sierpnia 2021 r., IV KO 98/21, LEX nr 3398309; wyrok SN z dnia 31 marca 1988 r., II KR 36/88, OSNKW 1988, nr 7–8, poz. 58; postanowienie SA w Katowicach z 19.10.2005 r., II AKz 644/05, KZS 2006, nr 2, poz. 65.

¹⁴ Zasada ta jest respektowana przez składy Sądu Najwyższego, który w innych orzeczeniach zajmuje takie stanowisko (postanowienie SN z dnia 13 marca 2024 r., IV KB 2/24, LEX nr 3715612; postanowienie SN z dnia 1 lutego 2024 r., II KK 393/23, LEX nr 3666643; postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2023 r., II KK 540/23, LEX nr 3648313; postanowienie SN z dnia 8 sierpnia 2023 r., II KO 90/23, LEX nr 3599952).

¹⁵ Zob. glosy aprobujące do tej uchwały R. Olszewskiego, OSP 2024, nr 3, s. 50–576, J. Skorupki, OSP 2024, nr 1, s. 51–56.

¹⁶ M. Burdziuk, J. Zagrodnik w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2024, s. 207; D. Świecki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–424*, red. D. Świecki, t. I, Warszawa 2024, s. 236; H. Paluszkiwicz w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, s. 126; P. Czarnecki, A. Ważny w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023, s. 201; M. Rogacka-Rzewnicka w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX/el. 2022 teza 5 do art. 40; T. Grzegorzcyk, K. Rydz-Sybilik w: *Polskie postępowanie karne*, red. T. Grzegorzcyk, J. Tylman, R. Olszewski, D. Świecki, Warszawa 2022, s. 298–299; W. Jasiński w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 148; M. Błoński

uzasadniony. W uzasadnieniu organ ten podkreślił, że interpretując termin „sprawa”, nie można poprzestać na wykładni językowej, gdyż nie pozwala ona na jednoznaczne rozstrzygnięcie, czy pojęcie to odnosi się tylko do sprawy głównej, rozumianej jako orzekanie w głównym przedmiocie procesu, czy także postępowań incydentalnych. Wykładnia językowa nie daje jednoznacznego wyniku. W związku z tym odwołał się do wykładni systemowej i funkcjonalnej. Zauważył, że wyłączenie sędziego stanowi jeden z mechanizmów zapobiegających rozpoznaniu sprawy przez sąd, wobec którego zachodzą wątpliwości co do jego bezstronności. Ograniczenie tej instytucji tylko do sprawy głównej jest nieuzasadnione, skoro z właściwości rzeczowej i funkcjonalnej sądów wynika kompetencja sądu do wydawania orzeczeń nie tylko w sprawie głównej, ale także w postępowaniach incydentalnych. Zweżająca wykładnia doprowadziłaby do odebrania jednostce prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny, niezależny i niezawisły sąd; strona winna mieć możliwość weryfikacji, czy w postępowaniu z jej udziałem orzeka bezstronny, niezależny i niezawisły sąd, tym bardziej że przepisy dotyczące wyłączenia sędziego „wprowadzone są w interesie pełnego i bezwzględnego zaufania społeczeństwa do sądów i ich orzeczeń, opartego na przekonaniu o bezstronności sędziego”¹⁷. Instytucja wyłączenia sędziego stanowi jeden z najważniejszych elementów gwarantujących bezstronność sędziego. Jest uznawana w literaturze za esencję sprawiedliwości i atrybut władzy sądowniczej. Ma zapewnić obiektywizm sądu, zwalniając sędziego z obowiązku rozstrzygania spraw, które budzą wątpliwości co do jego obiektywizmu i powodują konflikt natury etycznej¹⁸. Bezstronność, obok niezależności i niezawisłości sędziów, odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu rzetelnego procesu karnego. Jego istota tkwi nie tylko w osobowości samych sędziów, lecz także w środkach ją zabezpieczających¹⁹.

Celem instytucji wyłączenia sędziego – kontynuuje Sąd Najwyższy – jest zapewnienie stronom zagwarantowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 EKPCz prawa do rozpoznania sprawy przez bezstronny, niezależny i niezawisły sąd. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że stanowi ona gwarancję bezstronności sądu, co służy budowaniu zaufania społecznego do wymiaru

w: *Meritum. Postępowanie karne*, red. D. Świecki, Warszawa 2019, s. 322; R.A. Stefański w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017, s. 546; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz Lex. Artykuły 1–467*, t. I, Warszawa 2014, s. 218; J. Grajewski, S. Steinborn w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–424*, red. L.K. Paprzycki, t. I, Warszawa 2013, s. 184–185; W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 82; E. Skrętowicz, *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym*, Lublin 1994, s. 18; K. Papke-Olszuskas, *Wyłączenie uczestników. procesu karnego*, Gdańsk 2007, s. 102.

¹⁷ Uchwała SN z dnia 14 czerwca 1974 r., III CZP 32/74, OSNC 1975, nr 2, poz. 21; postanowienie SN z dnia 19 października 2022 r., II KK 206/21, LEX nr 3511462; postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2023 r., V KBO 1/23, LEX nr 3585383.

¹⁸ Z. Tobor, T. Pietrzykowski, *Bezstronność jako pojęcie prawne*, w: *Prawo a wartości. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Nowackiego*, red. Z. Tobor, I. Bogucka, Kraków 2003, s. 272; Z. Tobor, *Bezstronność sędziego*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 6, s. 3; T. Zembrzuski, *Przeciwdziałanie nadużyciom w korzystaniu z instytucji wyłączenia sędziego w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 2, s. 43.

¹⁹ S. Dalka, *Zasada dwuinstancyjności a kwestia sędziego sądu rewizyjnego*, „Nowe Prawo” 1991, s. 4–6, s. 31.

sprawiedliwości²⁰. Sposób rozpoznania wniosku o wyłączenie sędziego podlega ocenie przez pryzmat prawa strony do bezstronnego sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności²¹ i unijnej zasady efektywnej sądowej ochrony prawnej jednostki, określonej w art. 47 zdanie drugie Karty Praw Podstawowych²². W tym kontekście – zdaniem Sądu Najwyższego – nie ma podstaw do przyjęcia, że w postępowaniu incydentalnym, w którym wystąpiły okoliczności kwestionujące bezstronność sądu, kwestia ta mogłaby zostać zignorowana. Nie do przyjęcia jest, by racjonalny ustawodawca celowo pozbawił jednostkę w postępowaniu w kwestii incydentalnej ochrony bezstronności sądu, jaka przysługiwałaby mu w ramach sprawy głównej, i wyłączył gwarancje rozstrzygnięcia w nim przez niezawisły, niezależny i bezstronny sąd.

Nie sposób nie podkreślić, że instytucja wyłączenia sędziego: po pierwsze, służy zapewnieniu bezstronności orzekania, bowiem eliminuje sytuacje, w których sędzia mógłby kierować się interesem własnym lub interesem osób bliskich, przez co jego decyzja procesowa byłaby pozbawiona obiektywizmu; po drugie, chodzi o potrzebę utwierdzenia zaufania społecznego do bezstronności sądu. Nie ulega bowiem wątpliwości, że sędzia to zawód zaufania publicznego, a sprawowanie przez sędziów wymiaru sprawiedliwości podlega społecznej ocenie, na którą wpływa również to, w jaki sposób ukształtowano procesową konstrukcję wyłączenia sędziego od udziału w sprawie²³; po trzecie, leży w interesie samych sędziów, eliminując konflikt w sumieniu sędziego, jaki mógłby powstać w związku ze sprzecznością w danej sprawie interesu własnego lub osób mu bliskich z interesem wymiaru sprawiedliwości²⁴. Instytucja wyłączenia sędziego jest również postrzegana przez pryzmat wymogów rzetelnego procesu karnego²⁵.

²⁰ Wyrok TK z dnia 11 grudnia 2002 r., SK 27/01, OTK-A 2002, nr 7, poz. 93; wyrok TK z dnia 20 lipca 2004 r., SK 19/02, OTK-A 2004, nr 7, poz. 67.

²¹ Wyrok ETPCz z dnia 22 września 1994 r., Debled przeciwko Belgii, skarga nr 13839/88, pkt 31–38, LEX nr 80519; wyrok ETPCz z dnia 9 lipca 2015 r., A.K. przeciwko Liechtensteinowi, skarga nr 38191/12, pkt 68–85, LEX nr 1750057.

²² Wyrok TSUE z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie C-432/05 Unibet (London) Ltd, Unibet (International) Ltd przeciwko Justitiekansleren, LEX nr 244617; wyrok TSUE z dnia 11 stycznia 2001 r., w sprawie C-226/99, LEX nr 83086; P. Hofmański, A. Wróbel w: *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 1–18*, red. L. Garlicki, t. 1, Warszawa 2010, s. 318–325; L. Garlicki, *Pojęcie i cechy sądu w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w: Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Gdynia, 24–26.04.2008 r.*, red. A. Szymt, Gdańsk 2008, s. 140–160; B. Gronowska, *Sprawa Nortier przeciwko Holandii – problem bezstronności sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 1994, nr 3–4, s. 116–122.

²³ Z. Świda, *Sędzia jako zawód szczególnego zaufania społecznego – wymogi i uprawnienia w: Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Prof. J. Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011, s. 509–521; W. Jasiński, *Bezstronność sądu i jej gwarancje w polskim procesie karnym*, Warszawa 2009, s. 79 i n.; R. Łyczzywek, *Zarzut iudicis suspecti w k.p.k.*, „Nowe Prawo” 1961, nr 11, s. 1398.

²⁴ J.R. Kubiak, *Psychologiczny mechanizm podejmowania decyzji sądowych w postępowaniu karnym (podstawowe problemy)*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1978, nr 8, s. 3 i n.

²⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 12 listopada 1998 r., II AKa 199/98, KZS 1998, nr 12, poz. 32; A. Błachnio-Parzych, J. Kosonoga, *Rzetelny proces karny w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, w: *Rzetelny proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009, s. 233 i n.

3. SPORZĄDZENIE UZASADNIENIA WYROKU (ART. 423 § 1 K.P.K.)

Kodeks postępowania karnego nie wskazuje *expressis verbis*, kto sporządza uzasadnienie wyroku. Kwestię tę reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych²⁶, stanowiąc w § 119, że orzeczenie i jego uzasadnienie sporządza przewodniczący posiedzenia lub rozprawy albo sędzia sprawozdawca (ust. 1). W razie gdy sporządzenie pisemnego uzasadnienia orzeczenia przez przewodniczącego posiedzenia lub rozprawy albo sędziego sprawozdawcę nie jest możliwe lub napotyka przeszkody, których czasu trwania nie można przewidzieć, na zarządzenie przewodniczącego wydziału uzasadnienie sporządza inny sędzia lub ławnik, który brał udział w wydaniu orzeczenia. Jeżeli sporządzenie pisemnego uzasadnienia jest niemożliwe, przewodniczący wydziału czyni o tym wzmiankę w aktach sprawy (ust. 2). Na tle tej regulacji powstał problem, czy niemożliwe jest jego sporządzenie przez sędziego obowiązano do jego sporządzenia, który przeszedł w stan spoczynku.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 12 lipca 2023 r., I KZP 2/23 (OSNK 2023, nr 9, poz. 41), przyjął, że: „Sędzia w stanie spoczynku nie musi sporządzić uzasadnienia orzeczenia, jeżeli obowiązek sporządzenia uzasadnienia nie powstał w czasie urzędowania sędziego; może je sporządzić, jeżeli wyrazi taką wolę”. Pogląd ten zasługuje na aprobatę, a przytoczone w uzasadnieniu postanowienia argumenty są przekonujące. Rację ma Sąd Najwyższy, że powołanie na stanowisko sędziego następuje na czas nieoznaczony, a przejście w stan spoczynku powoduje ustanie stosunku pracy. Wraz z przejściem w stan spoczynku stosunek służbowy nie wygasa, lecz ulega przekształceniu. Specyfiką tego stanu, mającego przecież umocowanie wprost w art. 180 Konstytucji RP, jest pozostawanie w stosunku służbowym przy braku obowiązku świadczenia pracy. Tymczasem obowiązek sporządzenia uzasadnienia wyroku ma immanentny związek z urzędowaniem i związanym z tym świadczeniem pracy. Warunkuje go złożenie w trybie art. 422 § 1 k.p.k. wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia. Z chwilą przeniesienia w stan spoczynku obowiązek ten *ipso iure* ustaje. Nie ma normy kompetencyjnej umożliwiającej nałożenie takiego nakazu na sędziego w stanie spoczynku, podobnie jak nie ma również możliwości następczego wyegzekwowania jego realizacji, ale nie ma przeszkód do sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku dobrowolnie. Pozytywnie należy też ocenić wcześniej wyrażony w judykaturze pogląd, że „Nie jest wykluczone sporządzenie uzasadnienia przez sędziego w stanie spoczynku, który przed odejściem ze służby brał udział w wydaniu orzeczenia”²⁷, a także że „przejście sędziego w stan spoczynku nie zwalnia go od obowiązku sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku”²⁸. W tym kontekście krytycznie zaś trzeba odnieść się do stanowiska, że „Po przejściu w stan spoczynku sędzia nie może sporządzić uzasadnienia wyroku

²⁶ Dz.U. z 2024 r. poz. 867.

²⁷ Postanowienie SN z dnia 10 maja 2022 r., I KK 129/21, LEX nr 3435317.

²⁸ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 11 maja 2016 r., II AKz 228/16, LEX nr 2087722; wyrok SA w Warszawie z dnia 3 października 2012 r., II Aka 251/12, LEX nr 1223494.

wydanego pod swoim przewodnictwem, gdy jeszcze sprawował urząd sędziego. Sędzia w stanie spoczynku nie może wykonywać jakichkolwiek czynności związanych z orzekaniem, bo nie pełni już urzędu sędziego”²⁹.

4. PRZEKAZANIE ZAGADNIENIA PRAWNEGO DO ROZSTRZYGNIECIA SĄDOWI NAJWYŻSZEMU (ART. 441 § 1 K.P.K.)

4.1. Jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego wyłoni się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy – zgodnie z art. 441 § 1 k.p.k. – może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. W przepisie tym mowa o sędzie odwoławczym i to takim, który rozpoznaje środek odwoławczy. Zatem z takim wnioskiem może wystąpić sąd odwoławczy w składzie ustalonym dla rozpoznania środka odwoławczego. Na rozprawie apelacyjnej sąd orzeka w składzie trzech sędziów, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej (art. 30 § 1 k.p.k.). Inaczej stanowi 449 § 2 k.p.k., w myśl którego w wypadku, gdy postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, oraz w sprawach z oskarżenia prywatnego sąd odwoławczy orzeka na rozprawie jednoosobowo, chyba że zaskarżone orzeczenie sąd pierwszej instancji wydał w innym składzie niż w składzie jednego sędziego.

Słusznym zdaniem Sądu Najwyższego wyrażonym w postanowieniu z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 3/23 (OSNK 2023, nr 8, poz. 38): „W sprawach incydentalnych sąd odwoławczy, nawet jeżeli już ustalono trzyosobowy skład sądu do rozpoznania środka odwoławczego, może orzekać w składzie jednoosobowym (przewodniczący lub sprawozdawca) w przypadkach przewidzianych w ustawie. Wśród tych przypadków nie ma jednak rozstrzygnięcia o prawidłowości powołania składu orzekającego. W szczególności nie ma takiego charakteru ewentualna decyzja o wystąpieniu z sygnalizacją, że zachodzi podstawa do wyłączenia sędziego z urzędu. Przedstawienie takiej sygnalizacji nie jest rozstrzygnięciem w sprawie (nawet o charakterze incydentalnym), ale jedynie zainicjowaniem postępowania przed innym składem sądu, uprawnionym do oceny zasadności tej sygnalizacji. (...) należy stwierdzić, że ustawa nie przewiduje takiego postępowania incydentalnego, w którym mogłoby zapaść rozstrzygnięcie wydane przez Sąd odwoławczy w składzie jednoosobowym, a dla którego to rozstrzygnięcia miałyby znaczenie odpowiedź na pytania sformułowane przez Sąd Okręgowy w C. Nie jest takim rozstrzygnięciem wystąpienie z sygnalizacją o zachodzeniu potrzeby wyłączenia sędziego z urzędu. Jeżeli przewodniczący składu rozważa, czy zachodzi konieczność wystąpienia z taką sygnalizacją, to rozstrzyga to w formie zarządzenia. W przypadku zaś, gdy kwestia ta staje się przedmiotem oceny składu trzyosobowego, to ten skład może wydać w tym zakresie postanowienie, choć nie ma ono charakteru stanowczego, a więc nie jest «rozpoznaniem sprawy» w rozumieniu

²⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 października 2011 r., II Aka 165/11, LEX nr 1110670 z głosem krytyczną T. Koziola, CzPKiNP 2012, nr 3, s. 183–185.

art. 441 § 1 k.p.k.”. Jest to pogląd słuszny i spotkał się z akceptacją w doktrynie³⁰. Trafnie też organ ten zauważył, że tym trybie „nie rozstrzyga się o prawidłowości powołania składu orzekającego, a w szczególności nie ma takiego charakteru ewentualna decyzja o wystąpieniu z sygnalizacją, że zachodzi podstawa do wyłączenia sędziego z urzędu. Przedstawienie takiej sygnalizacji nie jest rozstrzygnięciem w sprawie (nawet o charakterze incydentalnym), ale jedynie zainicjowaniem postępowania przed innym składem sądu, uprawnionym do oceny zasadności tej sygnalizacji. Tryb przewidziany w k.p.k. nie służy wyjaśnianiu wątpliwości co do tego, czy zachodzi podstawa do wystąpienia z taką sygnalizacją, a pytanie prawne nie może być swego rodzaju substytutem owej sygnalizacji”.

4.2. Sąd Najwyższy, rozpatrując wnioski o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego, jednocześnie ocenia spełnienie przesłanek do ich przedstawienia, wskazując, że:

- „Nie jest dopuszczalne, aby zagadnienie prawne miało dotyczyć określenia sposobu rozstrzygnięcia konkretnej sprawy, zastosowania przepisów, potwierdzenia albo zaprzeczenia słuszności określonego poglądu interpretacyjnego prezentowanego przez sąd odwoławczy, a także kwestii ustaleń faktycznych (...). Przepis art. 8 § 1 k.p.k., nakładając na sąd karny obowiązek samodzielnego rozstrzygnięcia zagadnień prawnych wymaga, aby sąd, który jest powołany do rozstrzygnięcia sprawy na określonym jej etapie, podjął działania zmierzające do samodzielnego przeprowadzenia procesu wykładni przepisu albo przepisów prawa oraz – w jego następstwie – zastosowania wyinterpretowanej normy do ustalonego w sprawie stanu faktycznego. Proces ten nie może ograniczać się przy tym wyłącznie do wskazania orzecznictwa sądowego czy stanowiska doktryny, ale musi obejmować przede wszystkim proces myślowy zmierzający do ustalenia treści normy, w toku którego zgromadzone orzecznictwo sądowe i piśmiennictwo naukowe może jedynie służyć za pomoc w tym procesie” (postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 1/23, OSNK 2023, nr 7, poz. 32);
- „Jednym z warunków koniecznych do podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy jest to, by w postępowaniu odwoławczym wyłoniło się «zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy», tj. istotny problem interpretacyjny, a więc taki, który dotyczy przepisu (przepisów) rozbieżnie interpretowanego w praktyce sądowej lub przepisu o wadliwej redakcji albo niejasno sformułowanego, dającego możliwość różnych interpretacji. Przedmiotem pytania prawnego może być nie tylko konkretny przepis ustawy, ale także kompleks wzajemnie powiązanych przepisów zamieszczonych w ustawie lub nawet odrębnych ustawach, jeśli tylko powstały na ich gruncie problem wymaga zasadniczej wykładni ustawy, a więc co do istoty badanego przepisu lub ich zespołu. Sądowi Najwyższemu może być więc przedstawione wyłącznie zagadnienie prawne dotyczące wykładni wychodzącej poza zwykłą wykładnię operatywną i przeciwdziałającej rozbieżnościom interpretacyjnym niekorzystnym dla prawidłowego funkcyj-

³⁰ Zob. glosa aprobująca do tego postanowienia R.A. Stefańskiego OSP 2024, nr 2, s. 62–69, oraz takie uwagi B.J. Stefańskiej w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego Przegląd Orzecznictwa za rok 2023*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2024.

nowania prawa w praktyce, już zaistniałym w orzecznictwie bądź mogącym w nim zaistnieć” (postanowienie SN z dnia 12 lipca 2023 r., I KZP 2/23, OSNK 2023, nr 9, poz. 41).

5. ZASĄDZENIE KOSZTÓW PROCESU (ART. 626 § 2 K.P.K.)

W myśl art. 626 k.p.k. w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu (§ 1). Jeżeli w orzeczeniu tym nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również gdy zachodzi konieczność rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd I instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu (§ 2). W związku z tą regulacją Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia prawnie: „Czy orzeczenie w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach wydawane w trybie art. 626 § 2 k.p.k. mieści się w pojęciu innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonym w przepisach właściwych dla danego postępowania, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a jeżeli tak, to czy wobec eliminacji z porządku prawnego norm prawnych zawartych w § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18, z późn. zm.), obrońcom oraz pełnomocnikom przysługuje uprawnienie do skorzystania ze skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r. o sygn. akt SK 78/21 poprzez wnioskowanie na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. o uzupełnienie (podwyższenie) wynagrodzenia za pomoc prawną z urzędu, świadczoną w postępowaniach zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądu powszechnego, opartych, w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, na niekonstytucyjnej normie prawnej?”. Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 20 grudnia 2022 r., SK 78/21³¹, orzekł, że „§ 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2019 r. poz. 18, z późn. zm.) są niezgodne z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1, art. 2 i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez to, że wskazane w nich stawki dla adwokatów ustanowionych obrońcami z urzędu są niższe od stawek w tych samych sprawach dla adwokatów ustanowionych obrońcami z wyboru”.

W istocie chodzi o to, czy doprowadzenie do zgodności rozstrzygnięcia w przedmiocie takich kosztów z Konstytucją RP wymaga wznowienia postępowania, czy możliwe jest osiągnięcie tego przez wydanie przez sąd postanowienia o dodatkowym ustaleniu ich wysokości.

³¹ OTK-A 2023, poz. 20.

Problem ten był przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego, który wyjaśniał, że:

- „W każdym przypadku wadliwego, albowiem opartego na przepisie uznanym za niekonstytucyjny, rozstrzygnięcia o kosztach procesu w sprawie karnej, uzasadnione jest sięganie po nadzwyczajny środek zaskarżenia, jakim jest wznowienie postępowania. Rolą tej szczególnej instytucji jest bowiem konwalidacja uchybień, które nie mogą zostać naprawione w zwykłym toku postępowania”, dostrzegł jednocześnie możliwość uczynienia tego w oparciu o instytucję uzupełniającego orzeczenia w przedmiocie kosztów postępowania (art. 626 § 2 k.p.k.)³². Ten tryb procedowania znajduje bowiem zastosowanie także w sytuacji, kiedy zasądzono obrońcy wynagrodzenie, lecz nie w pełnej wysokości³³;
- „w sytuacji, gdy o kosztach orzeczono na podstawie przepisów wówczas obowiązujących, które dopiero następnie zostały uznane za niezgodne z konstytucją, właściwy tryb do ewentualnej korekty takiego rozstrzygnięcia przewidziany jest w art. 540 § 2 k.p.k.”³⁴.

Rozstrzygając ten problem, Sąd Najwyższy w postanowieniu składu siedmiu sędziów SN z dnia 13 grudnia 2023 r., I KZP 5/23 (LEX nr 3644320) trafnie wyjaśnił, że „Stwierdzenie przez sąd niekonstytucyjności przepisów, na podstawie których orzeczono o kosztach pomocy prawnej świadczonej przez adwokata z urzędu, obliuguje do odstąpienia od ich stosowania i umożliwia, w trybie przepisu art. 626 § 2 k.p.k., wydanie postanowienia uzupełniającego, z uwzględnieniem stawek należnych adwokatowi działającemu z wyboru”. Pogląd ten spotkał się z pozytywną oceną w literaturze³⁵. Na wstępie uzasadnienia tego poglądu organ ten zakwestionował pogląd, że na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r., SK 78/21, wyeliminowane zostały z porządku prawnego normy prawne zawarte w § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, wskazując, że skutek taki wywołuje orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego mające charakter, o którym mowa w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, a takim nie jest wyżej wymieniony wyrok, gdyż „w składzie orzekającym Trybunału wydającego powołane wyżej orzeczenie uczestniczył J. W., powołany na urząd sędziego w miejsce zmarłego H.C., który z kolei zajął miejsce już wcześniej zajęte przez osobę wybraną na sędziego przez Sejm VII Kadencji”. Okoliczność tę potwierdził Trybunał Konstytucyjny³⁶. W związku z tym zdaniem

³² Postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2020 r., V KZ 57/20, LEX nr 3177766.

³³ D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015, s. 290–291.

³⁴ Postanowienie SN z dnia 26 stycznia 2023 r., V KK 4/21, LEX nr 3518157.

³⁵ B.J. Stefańska w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego*...

³⁶ Wyrok TK z dnia 3 grudnia 2015 r., K 34/15, OTK-A 2015, nr 11, poz. 185 z glosami aprobującą M. Wiącka, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 2, s. 124–132, krytyczną B. Banaszaka, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 2, s. 98–123; wyrok TK z dnia 9 grudnia 2015 r., K 35/15, OTK-A 2015, nr 11, poz. 186; wyrok TK z dnia 9 marca 2016 r., K 47/15, OTK-A 2018, poz. 31; wyrok TK z dnia 11 sierpnia 2016 r., K 39/16 OTK-A 2016, poz. 71 z glosą aprobującą P. Radziewiczza PiP 2016, nr 12, s. 119–127; postanowienie TK z dnia 7 stycznia 2016 r., U 8/15, OTK-A 2016,

Sądu Najwyższego nie można akceptować takiego orzeczenia, które zapadło jako następstwo stanu naruszenia Konstytucji RP, bowiem gdyby takie orzeczenie było uznane za obowiązujące, to Sąd Najwyższy akceptowałby istnienie deliktu konstytucyjnego oraz uznawał skuteczność orzeczenia, które zmierzało do ochrony stanu wywołanego takim deliktem. Niemniej trafnie zauważył, że w odniesieniu do aktów prawnych podustawowych każdy sąd jest uprawniony do przeprowadzenia tzw. rozproszonej kontroli konstytucyjnej³⁷. W razie stwierdzenia przez sąd niekonstytucyjności przepisów, na podstawie których orzeczono o kosztach pomocy prawnej świadczonej przez adwokata z urzędu, obliuguje do odstąpienia od ich stosowania i umożliwia, w trybie przepisu art. 626 § 2 k.p.k., wydanie postanowienia uzupełniającego, z uwzględnieniem stawek należnych adwokatowi działającemu z wyboru.

USTAWY Z DNIA 27 LIPCA 2001 R. – PRAWO O USTROJU SĄDÓW POWSZECHNYCH (DZ.U. Z 2024 R. POZ. 334 ZE ZM.)

6. „ZMIANA MIEJSCA SŁUŻBOWEGO SĘDZIEGO” (ART. 47B § 4)

Zmiana miejsca służbowego sędziego lub delegowanie do innego sądu oraz zakończenie delegowania nie stanowi – zgodnie z art. 47b ust. 4 u.s.p. – przeszkody do podejmowania czynności w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym albo miejscu pełnienia służby, aż do ich zakończenia.

Na tle tego przepisu powstał problem możliwości dalszego orzekania, bez odrębnego aktu delegacji, przez sędziego, który został powołany na stanowisko sędziego sądu wyższego rzędu w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym sędziego. W tej kwestii w judykaturze doszło do rozbieżności, bowiem przyjmowano, że:

1) powołanie przez Prezydenta RP do pełnienia urzędu na stanowisku sędziowskim wiąże się z wyznaczeniem dla takiego sędziego jego miejsca służbowego (art. 55 § 3 u.s.p.), a skoro powołanie na stanowisko sędziego sądu wyższego rzędu wiąże się także z wyznaczeniem dla sędziego nowego miejsca służbowego, to w takim wypadku art. 47b § 4 u. s. p. znajduje także zastosowanie, gdyż zachodzi wskazany w tym przepisie przypadek zmiany miejsca służbowego sędziego³⁸.

poz. 1 z głosami krytyczną D. Kangi, PiP 2018, nr 2, s. 134–142, aprobującą B. Skwary, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 4, s. 157–164.

³⁷ P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006, s. 351 i n.; B. Łukańko, *Uprawienie sądów do odmowy zastosowania niekonstytucyjnego przepisu aktu podustawowego a pytanie prawne do Trybunału Konstytucyjnego – konflikt efektywności postępowania i pewności prawa – analiza w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego w: Kontrola konstytucyjności prawa a stosowanie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, red. J. Królikowski, J. Podkowiak, J. Sułkowski, Warszawa 2017, s. 287 i n.; P. Wiliński w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, red. P. Hofmański, t. I, cz. 1, Warszawa 2013, s. 733.

³⁸ Postanowienie SN z dnia 22 czerwca 2022 r., V KK 171/22, OSNK 2022, s. 11–12, poz. 45.

2) art. 47b § 4 u.s.p. nie ma zastosowania do zmiany miejsca służbowego na skutek awansu sędziego do sądu wyższej instancji, gdyż przepis ten obejmuje tylko przeniesienie sędziego na inne miejsce służbowe i dotyczy sytuacji zmiany niepowiązanej ze zmianą stanowiska służbowego, a zatem w wypadku awansu sędziego do sądu wyższego rzędu sędzia ten, bez aktu delegacji, nie może orzekać w sprawach dotychczas przydzielonych mu w jego dotychczasowym miejscu służbowym³⁹.

Problem ten rozstrzygnął Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 15/22 (OSNK 2023, nr 4, poz. 18), wyjaśniając, że: „Sformułowanie «zmiana miejsca służbowego sędziego» (ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2072 z późn. zm.) odnosi się wyłącznie do zmiany miejsca służbowego niepowiązanej ze zmianą stanowiska sędziego (art. 75 tej ustawy)”. Uchwale tej została nadana moc zasady prawnej. Pogląd ten zasługuje na aprobatę i został pozytywnie oceniony w doktrynie⁴⁰. Jest on dogłębnie i przekonująco uzasadniony. Przytaczanie argumentacji Sądu Najwyższego i ewentualnie jej rozszerzenie jest zbędne, ze względu na to, że został zmieniony stan prawny, a kwestia ta została *expressis verbis* uregulowana ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴¹, którą został znowelizowany art. 47b § 6 u.s.p. przez objęcie zakresem § 4 tego przepisu także w przypadku powołania na stanowisko sędziego w sądzie wyższej instancji. Obecnie, w myśl tego przepisu art. 47b § 4 u.s.p. stosuje się odpowiednio, m.in. w przypadku powołania na stanowisko sędziego w sądzie wyższej instancji. Zatem zmiana miejsca służbowego sędziego wynikająca z powołania na stanowisko sędziego w sądzie wyższej instancji nie stanowi przeszkody do podejmowania czynności w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym albo miejscu pełnienia służby, aż do ich zakończenia. Jednocześnie został zmieniony art. 55 § 4 u.s.p. w ten sposób, że nie ograniczają jurysdykcji sędziego i nie mogą być podstawą stwierdzenia sprzeczności składu sądu z przepisami prawa, nienależytego obsadzenia sądu lub udziału osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania w wydaniu orzeczenia przepisy o przydziale spraw, wyznaczaniu i zmianie składu sądu oraz delegowaniu sędziego na czas pełnienia funkcji lub zajmowania stanowiska.

³⁹ Wyrok SN z dnia 6 września 2022 r., II KK 321/22, LEX nr 3484143; uchwała SN z dnia 13 marca 2020 r., III CZP 68/19, OSNC 2020, nr 11, poz. 97; wyrok SA w Gdańsku z dnia 21 sierpnia 2020 r., I AGa 73/20, LEX nr 3321421.

⁴⁰ D. Świecki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 425–673*, t. II, red. D. Świecki, Warszawa 2024, s. 211; J. Matras w: *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1012; B.J. Stefańska w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego...*

⁴¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 614.

USTAWA Z DNIA 8 GRUDNIA 2017 R. O SĄDZIE NAJWYŻSZYM (DZ.U. Z 2024 R. POZ. 622)

7. PRZEDSTAWIENIE PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY SKŁADOWI IZBY ZAGADNIENIA PRAWNEGO DO ROZSTRZYGNIĘCIA (ART. 82 § 1)

Jeżeli Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację lub inny środek odwoławczy, poweźmie poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia, może – zgodnie z art. 82 § 1 u. o SN – odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi 7 sędziów tego sądu.

Na tle tego przepisu Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 17/22 (LEX nr 3507164), zasadnie wskazał, że: „Dla prawidłowego wypełnienia przez Sąd Najwyższy omawianych zadań celowe jest więc dopuszczenie możliwości zadania tzw. pytań konkretnych w trybie art. 82 § 1 u. o SN także w odniesieniu do przepisu, który miałby zostać dopiero zastosowany w postępowaniu toczącym się przed najwyższą instancją sądową i który nie był przedmiotem wydanego do tej pory rozstrzygnięcia sądowego. Za takim podejściem przemawiają więc względy racjonalności. Nie jest prawidłowy ten kierunek interpretacji, który sprowadza się do ograniczenia dopuszczalności zadania pytania prawnego w oparciu art. 82 § 1 u. o SN wyłącznie do wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą orzeczenia zaskarżonego rozpoznawaną przez Sąd Najwyższy kasacją lub innym środkiem odwoławczym”.

Organ ten słusznie w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 16/22 (OSNK 2023, nr 4, poz. 19), wskazał, że „Brzmienie przepisu art. 82 § 1 u. o SN wskazuje, że sięgnięcie po formułę przedstawienia zagadnienia prawnego składowi siedmioosobowemu Sądowi Najwyższemu uzasadnione jest jedynie w sytuacji, gdy w będącej przedmiotem rozważań sprawie, tj. dotyczącej rozpoznania kasacji lub innego środka odwoławczego, wystąpią «poważne wątpliwości co do wykładni prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia» (...) Określona we wspomnianej regulacji instytucja odnosi się do tzw. pytań konkretnych, a więc zagadnień pojawiających się przy rozpoznawaniu określonej sprawy. Uzasadnione przy tym jawi się odwołanie do – wprawdzie dotyczącej innego układu procesowego, lecz strukturalnie podobnej – instytucji pytania prawnego określonego w art. 441 k.p.k., zgodnie z którym, jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego wyłoni się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu”.

8. WNIOSEK O ROZSTRZYGANIE PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY ROZBIEŻNOŚCI W WYKŁADNI PRAWA (ART. 83)

Jeżeli w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego ujawnią się rozbieżności w wykładni przepisów prawa będących

podstawą ich orzekania, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego może, w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa, przedstawić wniosek o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu w składzie 7 sędziów lub innym odpowiednim składzie (art. 83 § 1 u. o SN). W art. 82 § 1 te same ustawy uprawnienie do złożenia takiego wniosku ma także: Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Rady Dialogu Społecznego, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy i Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców.

Dodatkowe umocowanie prawne do złożenia takiego wniosku ma Rzecznik Praw Obywatelskich na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich⁴², z tym że może występować z wnioskami do Sądu Najwyższego o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie nie tylko przepisów prawnych, których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie, ale także budzących wątpliwości w praktyce. Istnieje istotna dysharmonia między obiema podstawami prawnymi. Podstawa ta w ustawie o Sądzie Najwyższym dla Rzecznika Praw Obywatelskich została określona w sposób węższy. Sąd Najwyższy zajmuje od dawna jednolite stanowisko, że rozpoznanie wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich może dotyczyć tego wyłącznie zagadnienia prawnego, które wywołało rozbieżności w interpretowaniu przez sądy znaczenia treści normatywnej konkretnych przepisów prawa. Nie jest natomiast wystarczające wystąpienie samych rozbieżności w orzecznictwie, w szczególności wynikających z odmiennego stosowania prawa⁴³.

Sąd Najwyższy podtrzymał tę linię w postanowieniu 7 sędziów SN z dnia 13 grudnia 2023 r., I KZP 5/23 (LEX nr 3644320), podkreślając, że:

- „Przedstawienie Sądowi Najwyższemu wniosku o rozstrzygnięcie rozbieżności wymaga tego, by w orzecznictwie Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i sądów wojskowych funkcjonowały sprzeczne ze sobą orzeczenia. Przy tym, rozbieżność ta musi dotyczyć wykładni prawa, a nie jego stosowania. Choć art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich uprawnia Rzecznika do występowania do Sądu Najwyższego z wnioskiem o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie przepisów prawnych budzących wątpliwości w praktyce lub stosowanie których wywołało rozbieżności w orzecznictwie, to w art. 83 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym podstawa kompetencyjna do wystąpienia przez Rzeczn-

⁴² Dz.U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.

⁴³ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 26 maja 2021 r., I KZP 12/20, OSNK 2021, nr 7, poz. 25; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 26 kwietnia 2017 r., I KZP 1/17, OSNKW 2017, nr 6, poz. 33; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 18/15, OSNKW 2016, nr 4, poz. 4; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 26 czerwca 2014 r., I KZP 9/14, OSNKW 2014, nr 8, poz. 60; postanowienie 7 sędziów SN z dnia 23 marca 2011 r., I KZP 1/11, OSNKW 2011, nr 5, poz. 21; uchwała 7 sędziów SN z dnia 21 czerwca 2005 r., I KZP 24/05, OSNKW 2005, nr 10, poz. 89; S. Trociuk, *Komentarz do art. 16 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich*, LEX/el. 2007, teza V.

nika z tzw. pytaniem abstrakcyjnym została określona w sposób wąski. Są nią wyłącznie ujawnione w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa”.

USTAWA Z DNIA 30 SIERPNIĄ 2013 R. O ZMIANIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW (DZ.U. Z 2013 R. POZ. 1165)

9. ZNACZENIE SFORMUŁOWANIA „STOSUJE SIĘ PRZEPISY DOTYCHCZASOWE” (ART. 4 UST. 1)

Artykuł 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw⁴⁴, mający charakter intertemporalny, przewiduje, że do postępowań w sprawach nieletnich wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, z wyłączeniem postępowań wykonawczych, stosuje się przepisy dotychczasowe. Jego treść wskazuje, że nie dotyczy postępowań prawomocnie zakończonych przed wejściem jej w życie⁴⁵. Ustawą z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴⁶ uchylono art. 13, według którego w wypadku, gdy wobec nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, ale w chwili orzekania ukończył lat 18, zachodzą podstawy do orzeczenia umieszczenia w zakładzie poprawczym – sąd rodzinny może wymierzyć karę, gdy uzna, że stosowanie środków poprawczych nie byłoby już celowe. W związku z tym nasunęło się pytanie, czy jeśli nieletni popełnił czyn karalny jako przestępstwo przed wejściem tej zmiany, a orzekanie następuje po jego uchyleniu, przepis ten może mieć do niego nadal zastosowanie. Jego istota sprowadza się do tego, czy art. 4 ust. 1 omawianej noweli dotyczy tylko przepisów procesowych, czy także materialnych.

Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 23 marca 2023 r., I KZP 16/22 (OSNK 2023, nr 4, poz. 19), uznał, że: „Zawarte w art. 4 ust. 1 *in fine* ustawy z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1165) sformułowanie «stosuje się przepisy dotychczasowe» odnosi się zarówno do przepisów o charakterze procesowym, jak i materialnym”. Jest to pogląd zasadny. Wcześniej Sąd Najwyższy także opowiadał się za jego stosowaniem do art. 13 u.p.n.⁴⁷ Twierdził też odmiennie, że art. 4 ust. 1 omawianej noweli ma charakter procesowy i nie odnosi się do art. 13 u.p.n., który ma charakter materialnoprawny, gdyż precyzuje przesłanki ukarania nieletniego sprawcy czynu karalnego – co implikuje konieczność stosowania reguł kolizyjnych właściwych dla prawa materialnego⁴⁸. Uzasadniając ten pogląd w omawianej

⁴⁴ Dz.U. z 2013 r. poz. 1165.

⁴⁵ Wyrok SN z dnia 29 października 2015 r., IV KK 209/15, LEX nr 1929134.

⁴⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.

⁴⁷ Wyrok SN z dnia 29 października 2015 r., IV KK 209/15, LEX nr 1929134.

⁴⁸ Postanowienie SN z dnia 25 maja 2023 r., V KK 40/22, LEX nr 3568205; wyrok SN z dnia 12 maja 2021 r. IV KK 153/21, LEX nr 3358914; wyrok SN z dnia 9 stycznia 2020 r.,

uchwale, Sąd Najwyższy zauważył, że w art. 4 ust. 1 noweli chodziło o przedłużenie obowiązywania dotychczasowego prawa, oznaczające, że do czasu wygaśnięcia stosunków prawnych powstałych w czasie obowiązywania „dawnego” prawa oraz do czasu ustania następstw zdarzeń, które powstały „pod rządami prawa danego”, czy do czasu zakończenia spraw będących w toku, będą miały zastosowanie przepisy prawne, które obowiązywały w czasie powstania owych stosunków, zdarzeń czy ich następstw⁴⁹. Zaletą takiego rozwiązania jest poszanowanie zasady ochrony interesów w toku, ponieważ podmioty, które ułożyły sobie stosunek prawny na podstawie dotychczasowych przepisów, będą według tych regulacji ten stosunek kończyć; gwarantuje także stabilność systemu prawnego. Sąd Najwyższy trafnie argumentuje, że ustawodawca nie rozróżnił, czy czasowe stosowanie przepisów dotychczasowych odnosi się do przepisów prawa materialnego, czy procesowego. Wprawdzie użył sformułowania „do postępowań”, co mogłoby sugerować, że zawarta norma odnosi się wyłącznie do przepisów proceduralnych, regulujących przebieg wszczętych i niezakończonych postępowań, jednak postępowanie karne służy realizacji norm prawa karnego materialnego. Zasięg działania przepisu przejściowego należy wiązać ze sformułowaniem „stosuje się przepisy dotychczasowe”. Określenie to nie jest jednak równoznaczne ze zwrotem „postępowanie toczy się według przepisów dotychczasowych”. Sformułowanie w art. 4 ust. 21 noweli ma szerszy zakres, odnosi się do wszystkich przepisów, zarówno procesowych, związanych z tokiem postępowania i regulujących tzw. kinetykę oraz statykę procesu, jak również do przepisów prawa materialnego. Zakres użytego w tym przepisie zwrotu wskazuje na jego mieszany charakter; reguluje kwestie związane z przepisami prawa procesowego oraz materialnego. O charakterze normy prawnej nie decyduje systematyka aktu prawnego ani tytułarna jego część, lecz treść i cel przepisu⁵⁰.

USTAWA Z DNIA 2 MARCA 2020 R. O SZCZEGÓLNYCH ROZWIĄZANIACH ZWIĄZANYCH Z ZAPOBIEGANIEM, PRZECIWDZIAŁANIEM I ZWALCZANIEM COVID-19, INNYCH CHOROÓB ZAKAŹNYCH ORAZ WYWOŁANYCH NIMI SYTUACJI KRYZYSOWYCH (DZ.U. Z 2021 R. POZ. 2095)

8. SKŁAD SĄDU ODWOŁAWCZEGO (ART. 14FA UST. 1)

W myśl art. 14fa ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych⁵¹, w okre-

II KK 384/18, LEX nr 3075897; postanowienie SN z dnia 8 listopada 2018 r., II KK 384/18, LEX nr 2575531.

⁴⁹ S. Wronkowska w: S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej*, Warszawa 2004, s. 84.

⁵⁰ Uchwała SN z dnia 25 października 2000 r., I KZP 24/00, OSNKW 2000, nr 11–12, poz. 96.

⁵¹ Dz.U. z 2021 r. poz. 2095.

sie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ogłoszonego z powodu COVID-19, oraz w okresie roku po ich odwołaniu w sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania karnego, o przestępstwach zagrożonych karą pozbawienia wolności, której górna granica nie przekracza 5 lat, na rozprawie apelacyjnej sąd orzeka w składzie jednego sędziego, jeżeli w pierwszej instancji sąd orzekał w takim samym składzie. Na tle tego przepisu zostały przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawne:

1. „Czy w takiej sytuacji na rozprawie apelacyjnej sąd orzeka w składzie jednego sędziego, jeżeli w pierwszej instancji sąd orzekał w takim samym składzie”, dotyczy także przestępstw skarbowych?
2. Czy w sytuacji, kiedy w postępowaniu przygotowawczym w sprawie o przestępstwa skarbowe toczyły się odrębne postępowania w formie dochodzenia, przy czym w świetle kwalifikacji czynu przyjętej w akcie oskarżenia mogło się toczyć w takiej formie, zaś po wniesieniu do sądu aktów oskarżenia w tych sprawach w postępowaniu sądowym połączono sprawy do wspólnego rozpoznania i sąd pierwszej instancji wymierzył za przestępstwa skarbowe karę, stosując jej nadzwyczajne obostrzenie na podstawie art. 37 § 1 pkt 3 k.k.s. (ciąg przestępstw), sąd odwoławczy winien orzekać w składzie trzech sędziów, czy zachodzi brak skargi uprawnionego oskarżyciela?.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 21/22 (OSNK 2023, nr 7, poz. 31), zajął w tych kwestiach słuszne stanowisko, że:

„Przepis art. 14fa ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095) nie ma zastosowania w sprawach o przestępstwa skarbowe.

Jeżeli prowadzone były odrębne postępowania przygotowawcze i każde z nich miało właściwą dla siebie formę, tj. dochodzenia (art. 151a § 2 a *contrario* k.k.s.), a także w każdym z nich akt oskarżenia wniósł podmiot do tego – na tamtym etapie postępowania – uprawniony, tj. finansowy organ postępowania przygotowawczego (art. 155 § 4 k.k.s.), to następcze połączenie spraw do wspólnego prowadzenia na etapie postępowania sądowego i zastosowanie w wyroku przez sąd I instancji instytucji z art. 37 § 1 pkt 3 k.k.s., warunkującej prowadzenie śledztwa (art. 151a § 2 pkt 1 k.k.s.), które z kolei determinuje wniesienie aktu oskarżenia przez prokuratora, nie może prowadzić do wniosku o braku skargi uprawnionego oskarżyciela (art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.).

W sytuacji procesowej, w której przedmiot postępowania przygotowawczego oraz przyjęta na tym etapie kwalifikacja prawna czynu uprawniała do prowadzenia dochodzenia, a następnie, na skutek połączenia spraw do wspólnego rozpoznania w postępowaniu sądowym, zastosowano nadzwyczajne obostrzenie kary z art. 37 § 1 pkt 3 k.k.s., które determinuje konieczność prowadzenia śledztwa, sąd odwoławczy orzeka w składzie trzech sędziów”.

Uzasadniając pierwszy z tych poglądów, organ ten odwołał się do istniejącego już orzecznictwa, w myśl którego art. 14fa ust. 1 tej ustawy nie ma zastosowania

do przestępstw skarbowych⁵². Wskazał, że przepisy art. 14fa specustawy COVID mają charakter epizodyczny i wyjątkowy. Tym samym muszą być interpretowane ściśle i nie mogą być wykładane rozszerzająco. W cytowanej ustawie ustawodawca wyraźnie posłużył się sformułowaniem przesadzającym, że znajduje on zastosowanie w sprawach „o przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica nie przekracza 5 lat pozbawienia wolności”. Nie można utożsamiać pojęcia przestępstwa i przestępstwa skarbowego, bowiem prawo karne skarbowe ma charakter autonomiczny, co wynika przede wszystkim z odrębnych regulacji w zakresie m.in. pojęcia czynu zabronionego, warunków odpowiedzialności, zasad jej ponoszenia. Ponadto odpowiedzialność za czyny określone w Kodeksie karnym skarbowym jest odpowiedzialnością *sui generis* – odpowiedzialnością karnoskarbową, odpowiedzialnością za przestępstwo lub wykroczenie skarbowe. W art. 15zrz1 tej ustawy określono grupę spraw, w których wstrzymano bieg terminu przedawnienia jako sprawy „o przestępstwa i przestępstwa skarbowe”, co wyraźnie rozgranicza te dwie grupy czynów zabronionych. Gdyby ustawodawca chciał objąć dyspozycją specustawy COVID także sprawy skarbowe, wyraźnie zaznaczyłby to w treści przepisu.

Co do drugiej kwestii, już wcześniej Sąd Najwyższy wyrażał pogląd, że w wypadku przyjęcia w wyroku sądu pierwszej instancji kwalifikacji prawnej przypisanego czynu, która nie uzasadniałaby prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia, apelację od takiego orzeczenia rozpoznaje sąd odwoławczy w składzie trzech sędziów (art. 29 § 1 *in principio* k.p.k.), nawet jeżeli postępowanie przygotowawcze, w świetle kwalifikacji czynu przyjętej w akcie oskarżenia, mogło toczyć się w formie dochodzenia⁵³. W omawianej uchwale Sąd Najwyższy w pierwszej kolejności odwołał się do ugruntowanego w judykaturze poglądu, że sąd nie jest związany opisem i kwalifikacją prawną przyjętą w akcie oskarżenia⁵⁴ oraz że w wypadku przyjęcia w wyroku sądu pierwszej instancji kwalifikacji prawnej przypisanego czynu, która nie uzasadniałaby prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia, apelację od takiego orzeczenia rozpoznaje sąd odwoławczy w składzie trzech sędziów (art. 29 § 1 k.p.k.), nawet

⁵² Wyrok SN z dnia 31 marca 2023 r., I KK 481/22, LEX nr 3574946; wyrok SN z dnia 20 października 2022 r., II KK 310/22, OSNK 202, s. 11–12, poz. 46. Tak też w wyroku SN z dnia 6 grudnia 2023 r., IV KK 255/23, LEX nr 3649731; wyroku SN z dnia 22 listopada 2023 r., I KK 97/23, LEX nr 3632447; wyroku SN z dnia 26 czerwca 2024 r., V KK 357/23, LEX nr 3729843.

⁵³ Wyrok SN z dnia 20 lutego 2019 r., III KK 624/17, OSNK 2019, nr 7, poz. 33; wyrok SN z dnia 9 grudnia 2021 r., II KK 499/21, LEX nr 3322587; postanowienie SN z dnia 18 maja 2022 r., I KZP 15/21, OSNK 2022, nr 6, poz. 24.

⁵⁴ Uchwała SN z dnia 16 listopada 2000 r., I KZP 35/00, OSNKW 2000, z. 11–12, poz. 92 z uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2000 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2001, nr 2, s. 102; wyrok SN z dnia 4 lutego 2014 r., II KK 262/13, OSNKW 2014, nr 9, poz. 68; uchwała SN z dnia 25 marca 2004 r., I KZP 43/03, OSNKW 2004, nr 4, poz. 36 z głosem krytyczną M. Skwarcowa, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2005, s. 1–2, s. 201–210 i uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2004 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 2, s. 109–111; wyrok SN z dnia 2 marca 2021 r., IV KK 726/21, LEX nr 3372327.

jeżeli postępowanie przygotowawcze, w świetle kwalifikacji czynu przyjętej w akcie oskarżenia, mogło toczyć się w formie dochodzenia – argument z art. 449 § 2 k.p.k.⁵⁵

BIBLIOGRAFIA

- Bafia J., *Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym*, Warszawa 1964.
- Banaszak B., *Glosa do wyroku TK z dnia 3 grudnia 2015 r.*, K 34/15, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 2.
- Błażnio-Parzych A., Kosonoga J., *Rzetelny proces karny w orzecznictwie Sądu Najwyższego w: Rzetelny proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009.
- Błoński M. w: *Meritum. Postępowanie karne*, red. D. Świecki, Warszawa 2019.
- Burdziuk M., Zagrodnik J. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2024.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
- Czarnecki P., Ważny A. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023.
- Dalka S., *Zasada dwuinstancyjności a kwestia sędziego sądu rewizyjnego*, „Nowe Prawo” 1991, s. 4–6.
- Hofmański P., Zabłocki S., *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006.
- Hofmański P., Wróbel A. w: *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do art. 1–18*, red. L. Garlicki, t. 1, Warszawa 2010.
- Garlicki L., *Pojęcie i cechy sądu w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w: Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Gdynia, 24–26.04.2008 roku*, red. A. Szymt, Gdańsk 2008.
- Gronowska B., *Sprawa Nortier przeciwko Holandii – problem bezstronności sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 1994, nr 3–4.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz Lex. Artykuły 1–467*, t. I, Warszawa 2014.
- Grzeszczak W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Grzegorzczak T., Rydz-Sybilik K. w: *Polskie postępowanie karne*, red. T. Grzegorzczak, J. Tylman, R. Olszewski, D. Świecki, Warszawa 2022.
- Jasiński W., *Bezstronność sądu i jej gwarancje w polskim procesie karnym*, Warszawa 2009.
- Jasiński W. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
- Kanga D., *Glosa do postanowienia TK z dnia 7 stycznia 2016 r.*, U 8/15, PiP 2018, nr 2.
- Kosonoga J. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017.
- Kozioł T., *Glosa do wyroku SA w Krakowie z dnia 26 października 2011 r.*, II AKa 165/11, CzPKiNP 2012, nr 3.

⁵⁵ Wyrok SN z dnia 9 grudnia 2021 r., II KK 499/21, LEX nr 3322587; wyrok SN z dnia 8 czerwca 2022 r., III KK 106/22, LEX nr 3322587; wyrok SN z dnia 13 lipca 2022 r., III KK 240/22, LEX nr 3480108. Tak też D. Świecki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, t. II, Warszawa 2022, s. 358; S. Zabłocki w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 425–467*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. IV, Warszawa 2021, s. 597; A. Sakowicz w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023, s. 1302; J. Matras w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, s. 1065–1066.

- Kubiak J.R., *Psychologiczny mechanizm podejmowania decyzji sądowych w postępowaniu karnym (podstawowe problemy)*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1978, nr 8.
- Kulesza C. w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesu karnego*, red. P. Wiliński, t. III cz. 1, Warszawa 2014.
- Łukańko B., *Uprawnienie sądów do odmowy zastosowania niekonstytucyjnego przepisu aktu podustawowego a pytanie prawne do Trybunału Konstytucyjnego – konflikt efektywności postępowania i pewności prawa – analiza w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego w: Kontrola konstytucyjności prawa a stosowanie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, red. J. Królikowski, J. Podkowiak, J. Sułkowski, Warszawa 2017.
- Łyczewek R., *Zarzut iudicis suspecti w k.p.k.*, „Nowe Prawo” 1961, nr 11.
- Marszał K., *Proces karny*, Katowice 1998.
- Marzec J.F., *Z problematyki tożsamości czynu zarzucanego a przypisanego oraz wyboru właściwej kwalifikacji czynu*, „Nowe Prawo” 1957, nr 12.
- Matras J. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023.
- Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994.
- Olszewski R., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 22/22, OSP 2024, nr 3.
- Paluszkiewicz H. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023.
- Papke-Olszauskas K., *Wylączenie uczestników procesu karnego*, Gdańsk 2007.
- Radziejewicz P., *Glosa do wyroku TK z dnia 11 sierpnia 2016 r.*, K 39/16, PiP 2016, nr 12.
- Rogacka-Rzewnicka M. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. D. Szumiło-Kulczycka, LEX/el. 2022.
- Rogański M., *Przesłanki powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym*, Kraków 2005.
- Sakowicz A. w: *Kodeks karny Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023.
- Skretowicz E., *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym*, Lublin 1994.
- Skorupka J., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 22/22, OSP 2024, nr 1.
- Skwara B., *Glosa do postanowienia TK z dnia 7 stycznia 2016 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2016, nr 4.
- Skwarcow M., *Glosa do uchwały SN z dnia 25 marca 2004 r.*, I KZP 43/03, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2005, s. 1–2.
- Stachowiak S., *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975.
- Stefańska B.J. w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego Przegląd Orzecznictwa za rok 2023*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2024.
- Stefański R.A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 3/23, OSP 2024, nr 2.
- Stefański R.A. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. I, Warszawa 2017.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2000 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2001, nr 2.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2004 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 2.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2019 rok*, „Ius Novum” 2021, nr 2.
- Śliwiński S., *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948.

- Świda Z., *Sędzia jako zawód szczególnego zaufania społecznego – wymogi i uprawnienia w: Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Prof. J. Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011.
- Świecki D., *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015.
- Świecki D. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, t. II, Warszawa 2022.
- Świecki D. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–424*, red. D. Świecki, t. I, Warszawa 2024.
- Świecki D. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 425–673*, t. II, red. D. Świecki, Warszawa 2024.
- Tobor Z., *Bezstronność sędziego*, „Przeгляд Sądowy” 2005, nr 6.
- Tobor Z., Pietrzykowski T., *Bezstronność jako pojęcie prawne w: Prawo a wartości. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Nowackiego*, red. Z. Tobor, I. Bogucka, Kraków 2003.
- Trociuk S., *Komentarz do art. 16 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich*, LEX/el. 2007.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
- Wiącek M., *Glosa do wyroku TK z dnia 3 grudnia 2015 r., K 34/15*, „Przeгляд Sejmowy” 2016, nr 2.
- Wiliński P. w: *System Prawa Karnego Procesowego. Zagadnienia ogólne*, red. P. Hofmański, t. I, cz. 1, Warszawa 2013.
- Wronkowska S. w: S. Wronkowska, M. Zieliński, *Komentarz do zasad techniki prawodawczej*, Warszawa 2004.
- Zabłocki S. w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 425–467*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. IV, Warszawa 2021.
- Zembrzuski T., *Przeciwdziałanie nadużyciom w korzystaniu z instytucji wyłączenia sędziego w postępowaniu cywilnym*, „Przeгляд Sądowy” 2006, nr 2.